

Ulkomaalais- hallinnon inhimillisempi puoli

**Antero Leitzinger (toim.): Man-
sikkamaan vartijat. Muistelmia
ulkomaalishallinnosta eri vuo-
sikymmeniltä. East-West Books
Helsinki, Helsinki 2010. 200 s.**

Maahanmuutto ja monikulttuurisuus ovat viime aikoina puhuttaneet niin poliitikkoja, toimittajia kuin kansalaisia. Eduskunnassa on pohdittu muun muassa turvapaikanhakijoiden oikeutta tehdä töitä. Mediassa taas on tartuttu yksittäistapauksiin, kuten ulkomaalais-syntyisten isoäitien käännetyksiin sekä eräiden perussuomalaisten kansanedustajien lausahduksiin. Keskusteluille yhteistä on, että maahanmuutto ja monikulttuurisuus näyttävät näissä 1990- ja 2000-luvun ilmiönä. Keskusteluissa harvoin muistetaan tuoda esiin, että maahanmuutolla on kaukaiset juuret ja että Suomen historialliset vähemmistöt kuten romanit, tataarit ja juutalaiset ovat aikoi-

naan Suomeen maahanmuuttajina tulleiden ihmisten jälkeläisiä.

Antero Leitzinger on toimittanut ja pitkälti kirjoittanut ulkomaalishallinnon historian, jonka yhtenä pyrkimyksenä on tuoda maahanmuuton sääntelyn historiaa yleiseen tietouteen ja siten tarjota faktapohjaisia argumentteja nykypäivän ulkomaalaispoliittiseen keskusteluun. Teos etenee autonomian ajoilta nykypäivään saakka. Tieteellisesti ansioitunut ja muuttoliikeitä hyvin tunteva Antero Leitzinger käsittelee viranomaisten työtä arjen tasolla samalla kuvailen poliittisen ilmaston muutoksia. Lähdeaineisto koostuu entisten työntekijöiden haastatteluista, arkistoiduista asiakirjoista ja lehtitiedoista.

Kirjan kronologinen osuus on jaettu neljään osaan. Ensiksi kuvaus etenee suhteellisen nopeasti itsenäisyyden alkua ajoilta sota-aikaan. Sota-ajalta teoksessa tuodaan esiin mielenkiintoinen, niin tieteessä kuin populaarissa julkisuudessa vähemmän huomiolle jäänyt seikka, että juutalaisten kansalaisuusanomukset jäädytettiin täysin jatkosodan alettua sisäministeri Toivo Horellin tahdosta. Sodan jälkeiseen aikaan taas kuuluivat pohjoismainen passivapaus ja Neuvostoliitosta Suomeen loikkaneet henkilöt. Loikkareita pidettiin yleisesti neuvostotiedustelun lähettäminä ”koepalloina”, joten useimmat lähetettiin takaisin rajan yli.

Toinen osa käsittelee ulkomaalaisyhteistyön johtajan Eila Kännön kautta (1970–1984). Kronologisesti kirja etenee nyt hitaammin, luultavasti siksi, että niin monella haastateltavalla on kokemuksia Kännön kaudesta. Hänen kaudelleen ajoittuvat niin Chilen kuin Vietnamin pakolaiset. Tähän aikaan ulkomaalaisyhteistyön päätöksistä ei voinut valittaa, joten virkamiehillä oli nykyistä enemmän valtaa maahantuloon liittyvissä asioissa. Vähäinen tiedotus yhdis-

tettynä arkaan ulkopoliittiseen ilmapiiriin ja tiukkaan johtamistyyliin vaikuttivat median kuvaan Kännöstä kovaotteisena virkamiehenä, johon ”henkilöity Suomen tiukka ulkomaalaispolitiikka” (s. 30).

Kolmas osa kuvailee ajanjaksoa 1984–1995, jolloin johtajat vaihtuivat aiempaa tiuhempaan tahtiin samalla kuin Suomen ulkomaalaispolitiikka kohtasi suuria haasteita. Neuvostoliitto hajosi, inkeriläisten paluumuutto alkoi ja Suomeen saapui somalialaisia turvapaikanhakijoita Moskovan kautta. Neljännessä osassa taas kuvaillaan ajanjaksoa 1995–2007 ja paneudutaan muun muassa uuden ulkomaalaisviraston ensimmäisen johtajan Mielikki Tenhusen maineeseen ja johtamistyyliin. Kari Suomalainen nimesi hänet ”satutäti Mielikiksi” antaen ymmärtää että Tenhusen johtama virasto oli ottanut aivan liian ”hyvätahtoisen” suhtautumisen turvapaikan hakijoihin.

Kronologisen osuuden jälkeen seuraa temaattinen osio, jossa käsitellään muun muassa turvapaikka-asioita, kirjastoa, joukkoviestimiä sekä työn teknologisoitumista. Kronologista osuutta elävöittävät virastojohtajien kirjoittamat osiot, mutta muilta osin teos on Leitzingerin käsialaa.

Leitzingerin teos on varsin viihdyttävä. Lukija saa muun muassa tietää, että eräällä virastoneidillä oli kaunis käsiala eikä ollenkaan kirjoituspatteja sormissa, että naapuri tuli valittamaan viemäreiden tukkimisesta ja, että kerran sorsaparvi pelastettiin viraston takapihalta. Anekdoottien runsaus saattaa ärsyttää faktahakuista lukijaa, mutta pikkutarinat kiistatta elävöittävät tekstiä ja antavat virastoarjesta monipuolisemman kuvan. Anekdootit ovat myös työhistoriallisesta näkökulmasta mielenkiintoisia, etenkin nuoremman polven edustajalle. Ne luovat kuvaa siitä miten sotien jälkeisessä Suomessa työpaikoilla suhtauduttiin suku-

puoleen, työmoraaliin ja johtajuuteen.

Kyseessä ei toimittajan omien sanojen mukaan ole tieteellinen teos. Kirja onnistui kuitenkin herättämään hämmennystä tutkijapiireissä väittämällä, että inkeriläisten paluumuutto olisi alun perin lähtenyt käyntiin neuvostovirkamiesten ehdotuksesta eikä presidentti Koiviston aloitteesta (s. 82). Leitzinger ilmaisee asian kirjassa aika suorasanaisesti: ”Koivisto hyväksyi ajatuksen, jota ei olisi omasta aloitteestaan esittänyt” (s. 82). Koivisto pitää väitettä katteetomana.¹ Leitzinger olisi ehkä voinut huomauttaa esimerkiksi alaviitteessä, että asiasta on kiistelty.

Kirjan varsinaisesta tarkoituksestakin voidaan olla monta mieltä. Kynnikko saattaa ajatella, että teos on kirjoitettu, jotta huonomaineisen virastosta saisi inhimillisemmän kuvan.² Oli tehtävänanto mikä tahansa, kirja tosiaan inhimillistää kuvaa maahanmuuttoa kontrolloivista tahoista: lakia seurataan, mutta rajanylittäjiä kohdellaan kunnioittavasti ja työntekijöistä huolehditaan. Inhimillistäminen toimii myös toissuuntaisesti, sillä kirjassa nimetään eri aikakausina Suomeen tulleita tämän päivän ”julkiksia”. Yhtäältä nämä osuudet onnistuvat pyrkimyksessään ja muuttoliike saa kasvot (mm. Umayya Abu-Hanna, Adrian Soto, Neil Hardwick jne.). Toisaalta, jos kirjassa tosissaan olisi haluttu kuulla myös toisen osapuolen kokemuksia, niin maahanmuuttajia olisi voitu haastatella teosta varten. Nyt vaikuttaa siltä, että sitaatteja on valittu sekundaarilähteistä (eli sanomalehdistä) mielivaltaisesti vain siksi, että maahanmuuttajien äänen esiin tuomista on pidetty tärkeänä. Tätä väitettä tukee se, etteivät maahanmuuttaja-julkikset vanhoissa lehtileikkeissä puhu kirjan aihepiiristä eli maahanmuuton kontrollista vaan ihan muista asioista kuten omista identiteettituntemuksistaan (s. 45, 157).

Vaikka Leitzinger välttää minämuotoa, hänen asenteensa paistavat paikoin läpi. Selväksi käy muun muassa se, että muukalaisviamielisiä pilapiirroksia Helsingin Sanomiin tehneen Kari Suomalainen erottaminen oli Leitzingerin mielestä virhe: ”Tärkeä keskusteluyhteys, vaikutuskanava ja varaventtiili kuitenkin katkesivat kun valtamedia menetti pilapiirtäjässä ’hovinarrinsa’ ja vanhoillisten lukijoidensa takuumiehen” (s. 70). Suomalaista lukuun ottamatta media on taho, jota parjataan läpi teoksen. Kirjassa annetaan ymmärtää, että toimittajat rakastavat sensaatioita, mustamaalavat virkamiehiä eivätkä paljoa totuuksista välitä. Tämä yksipuolinen näkemys joukkoviestimien toiminnasta häiritsee paikoin lukukokemusta. Sinänsä on kuitenkin kiintoisaa kuulla virkamiesten kommentteja siitä, kuinka vaivaannuttavaa heidän on lukea käsitteillä olevasta tapauksesta lehdestä pystymättä sitä kommentoimaan salassapitomääräysten vuoksi.

Joistain puutteista huolimatta kirja havainnollistaa yleisesti ottaen ansiokkaasti maahanmuuttohallintomme historiaa. Siihen täytyy yksinkertaisesti suhtautua sellaisena kuin se on, eli viranomaisen puheenvuorona.

Kirjan lukeneena näen omissa perhepiirissäni sattuneen tapauksen toisin silmin. 1980-luvun puolissa välin Israelissa syntynyt, silloin 18-vuotias pikkuserkkuni, jolla on suomalainen isä ja argentiinalainen äiti, ei saanut Suomessa työlö-

1. ”Inkeriläisten tarina kosketti”, Pekka Hakala/ Helsingin Sanomat, 6.2.2011.

2. Arno Tanner & Laura Koivisto-Khazaal (2009) *Maahanmuutto- ja ulkomaalaisviranomaiset mediassa. Näkyvyys, viestinnän laatu ja osallistuminen keskusteluun*, Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia, no. 38, Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.

paa, vaikka hänellä olikin täällä asunto, työpaikka ja sukua. Tapaus ällistyi koko perheen. Luettuani Esa Markkasen selvityksen (s. 128–129) ajasta, jolloin hän oli nuorena esittelijänä työministeriön työvoimaosastolla, en tätä yksittäistapausta enää hämmästele: ”Kerran

sitten kävi niin, kun ulkomaalaisen maahantulo tuntui jo karkaan käsistä, että silloin reipas työministeri, jonka nimi jääköön mainitsematta, soitti minulle: ’Esa, annat sitten 50 % kielteisiä eli siis joka toiseen hakemukseen kielteinen lausunto.’ Yritin änkyttää, että

eihän sitä nyt noin kategorisesti voinut menetellä, mutta ministeri piti päänsä.” Arpanoppa ei pikkuserkkuani yksinkertaisesti suosinut.

– CAMILLA HAAVISTO